

Henrik Sundbom

SPLIT OCH MISSTRO

RYSK PÅVERKAN INFÖR EP-VALET

FRIVÄRLD

Inför vårens val till Europaparlamentet har många varnat för att externa aktörer kan komma att försöka påverka valet. Europeiska rådets ordförande Donald Tusk har till exempel sagt att det finns "externa anti-europeiska krafter som försöker – öppet eller i hemlighet – påverka européernas demokratiska ställningstagande".¹ Natos tidigare generalsekreterare Anders Fogh Rasmussen har konstaterat att Ryssland sannolikt kommer att använda "oöverträffade medel" för att störa det kommande valet i Europaparlamentet, och att länder som Iran och Kina snabbt lär sig av Rysslands metoder för valpåverkan.² I sin årsrapport för 2019 slår den estniska säkerhetspolisen fast att det är "mycket sannolikt att Kreml kommer att försöka påverka Europaparlamentsvalen för att säkra så många platser som möjligt för pro-ryska eller EU-skeptiska politiska krafter".³ I Sverige har bland annat Myn-digheten för samhällsskydd och beredskap konstaterat att det "pågår dagliga kränkningar där främmande makt försöker putta in desinformation i systemet".⁴ I Säkerhetspolisens årsbok för 2018 skrivs att Ryssland använder "militära och icke-militära maktmedel som utrikes- och

säkerhetspolitiska instrument, exempelvis cyberspionage och påverkan."⁵

Dessa varningar ger goda skäl att granska och kartlägga hur icke-demokratiska aktörer i allmänhet, Ryssland i synnerhet, kan tänkas påverka valet till Europaparlamentet. Den här rapporten fokuserar specifikt på hur Kreml arbetar med informationspåverkan och nätverksbyggande inom EU. Till detta kan läggas militär, diplomatisk och ekonomisk påverkan, uppköp av fastigheter, korruption, organiserad brottslighet etcetera. Ryssland är inte det enda land som försöker påverka den europeiska politiken, men är mycket aktivt och tjänar som förebild för andra auktoritära aktörer. Genom att studera Rysslands mål och metoder skapas också förståelse för andra statliga och icke-statliga aktörers informationspåverkan.

5 Säkerhetspolisen, 2019.

Henrik Sundbom är fellow på Frivärld och specialiserad på rysk informationspåverkan. Hans analyser har bland annat publicerats av Utrikespolitiska Institutet och amerikanska Atlantic Council.

Ryska drivkrafter

Det finns goda skäl för Ryssland att önska sig ett starkt och enat Europa. Ledarskapet i Kreml är väl medvetet om vikten av Europa som en marknad för ryska produkter och – inte minst – energi. Det finns också en rysk önskan om en multipolär världsordning, där USA:s uppfattade hegemoni över världspolitiken bryts och makten fördelas jämnare i världen. Kreml ser Ryssland som en självklar pol i en sådan multipolär värld, och tycker sig således vara förtjänt av en särskild respekt av historisk hävd. Ett enat, fritt Europa skulle kunna utgöra en annan pol i detta system och en viktig samarbetspartner för Ryssland.

Det finns dock ett antal faktorer med EU som stör Kreml. *För det första* sägs det att EU går i USA:s ledband. Denna verklighetsbeskrivning, som möjligen baseras mer på strategi än på övertygelse, illustreras väl av utrikesminister Sergej Lavrovs anförande på säkerhetskonferensen i München i år, där han bland annat sade att "européerna har låtit sig involveras i en sanslös konfrontation med Ryssland och upprätthåller miljardförluster från sanktioner som de tilldelats från andra sidan Atlanten".⁶ Ett starkt Europa som uppfattas lyda order från Washington bidrar inte till en multipolär världsordning, utan till en starkare amerikansk hegemoni.

För det andra medför den dominerande synen på Ryssland i EU att en enad union innebär att ryska aktörer får sämre förutsättningar att få åtkomst till den europeiska marknaden än de skulle ha i ett Europa utan EU. I en bilateral världsordning skulle Ryssland ha betydligt större möjligheter att sluta avtal med länder som Italien, Österrike och Tyskland än de kan göra när dessa förbinds av beslut på EU-nivå. Jämfört med ett enat EU är Ryssland den svagare parten, men jämfört med varje enskilt EU-land står Ryssland starkt. Kreml föredrar att förhandla ur styrkeposition.

För det tredje uppfattas EU som en expansiv makt, genom möjligheten för nya stater att ansluta sig till unionen. Ryssland ser de tidigare Sovjetrepublikerna i östra Europa som buffertstater mellan två maktblock.⁷ EU uppfattas ibland som underordnat USA och Nato, och EU-expansion likställs delvis med Nato-expansion. Samtidigt representerar EU en politisk vision om öppenhet, frihet, demokrati och mänskliga rättigheter och utgör därmed en politisk antites till Putins nationsbygge, som på lång sikt upplevs som mer hotfullt än Natos ensidiga fokus på militär säkerhet.

Enligt den ryska uppfattningen kan buffertstater aldrig vara neutrala: antingen är de Rysslands buffertar mot EU/Nato, eller också är de EU/Natos buffertar mot Ryssland. Ur detta perspektiv blir ett projekt som EU:s östra partnerskap ett hot mot ryska intressen. När EU:s dragningskraft får länder som traditionellt har uppfattats tillhöra Rysslands intressesfär att tippa västerut, motiverar det Ryssland att försöka minska EU:s attraktionskraft genom exempelvis desinformation.

För det fjärde uppfattas EU som värderingsmässigt och ideologiskt främmande från traditionella ryska värderingar. "Globalism", jämställdhet mellan könen, HBTQ-rättigheter och mångkultur ses som en motpol till Putins konservativa, auktoritära nationalism. EU ses därtill som en missionerande makt, som i Ryssland sprider ideal som går emot de som torgförs av den nuvarande regimen genom informationssatsningar, demokratibistånd, samarbete med oppositionspartier etcetera. Sådana aktiviteter betraktas med stor misstänksamhet. Ett exempel på detta är när svenska Liberalernas demokratistiftelse SILC ordnade en studieresa för lokalpolitiker från det ryska liberala partiet Jabloko våren 2018. *Moskovskaya Gazeta* publicerade en artikel om studieresan, där man bland annat kunde läsa att SILC är nära förknippade med svenska och amerikanska underrättelsetjänster, och använder "demokrati" som

⁶ Liik, K., 2019.

⁷ Kofman, M., 2019.

täckmantel för att förbereda färgrevolutioner.⁸ Den ryska uppfattningen är att ryskt stöd till europeiska populist-partier, statliga propagandakanaler och liknande åtgärder är en spegelbild av ett fullskaligt informationskrig som de under lång tid utsatts för av europeiska och amerikanska aktörer.

Dessa fyra drivkrafter påverkar i hög grad Rysslands påverkansoperationer mot Europa. Tillsammans motive-rar de åtgärder för att parallellt stödja pro-ryska aktörer inom EU och underminera såväl EU som institution som människors förtroende för EU. Det är alltså svårt att peka ut *ett* strategiskt mål med Rysslands påverkansarbete. Snarare tycks man arbeta med två parallella scenarion, där man *antingen* ser framför sig ett fragmenterat Europa *eller* ett starkt Europa styrt av partier med värderingar som ligger nära Kremls. Oavsett scenario söker man skapa oenighet i relationen mellan EU och USA.

Kring Brexit-omröstningen 2016, där lämna-sidan fick ett begränsat stöd från ryska aktörer, och ett par år därefter menade många i Moskva att Brexit förebådade EU:s nära förestående kollaps. Våren 2019 driver få av de europaskeptiska partierna frågan om utträde ur EU. Brexit-cirkusen har om något varit avskräckande. I stället är de nationalist-populistiska partiernas nya credo att förändra EU inifrån. Franska Nationell samlings (tidigare Nationella fronten) partiledare Marine le Pen som tidigare varit en stark röst för ett franskt utträde är en av de som ändrat uppfattning: "Vi är inte längre isolerade på den europeiska scenen. Precis som Lega i Italien och Sverigedemokraterna hoppas vi på att legitimt kunna förändra Europa inifrån. Den vägen har öppnats av framgångar för rörelser som står för samma värderingar som vi, en del av dem i regeringsställning. Så är fallet i Ungern, Österrike och Italien."⁹ För Rysslands del innebär det sannolikt ett skiftat fokus från

att splittra EU till att stödja rörelser och värderingar som ligger i linje med Kremls mål.

Förutsättningar för rysk påverkan av Europaparlamentsvalet

Ryssland har starka motiv att försöka påverka den europeiska politiken och använder sig frekvent av icke-militära medel för att styra stater i sin riktning. Trots det finns ett antal omständigheter som minskar risken för att Kreml ska försöka sig på några storskaliga störningar under valen 2019.

Valet till Europaparlamentet ses sannolikt som underordnat nationella val. Politiken i Europaparlamentet är ofta svärbegriplig, långsam och inriktad på sakfrågor. Till skillnad från nationella parlamentsval, som mynnar ut i tydliga koalitioner och regeringsbildningar, samtalar och samarbetar alla med alla. Även partier med omvälvande agendor tenderar att anpassa sig efter partigruppernas huvudlinjer. Möjligheten att påverka den faktiska politiken är med andra ord tämligen begränsad. Dessutom ligger de för Ryssland så viktiga utrikespolitiska frågorna ofta hos ministerrådet, och styrs med andra ord av nationella val i högre utsträckning än av EP-val.

Valet till Europaparlamentet är inte ett val, utan 28 val. Att avsätta resurser för att först begripa och sedan faktiskt ha inflytande i 28 helt olika politiska kontexter samtidigt låter sig knappast göras. I den mån någon av de mer drastiska metoder för valpåverkan som Ryssland använder sig av appliceras, är det sannolikt att det sker i några utvalda nyckelstater. Frankrike, Tyskland och Italien kan antas vara prioriterade länder. Det innebär ingalunda att mindre länder som Sverige kan luta sig tillbaka. Rysslands påverkansarbete är delvis oförutsägbart och nyckfullt, och fungerar ofta enligt devisen att tillfället gör tjuven. Om en möjlighet öppnas eller en händelse som går att profitera på inträffar kan Kreml mycket väl välja att agera.

⁸ Sergeyev, P., 2018.

⁹ Marlow, L., 2019.

Samtidigt finns omständigheter som gör Europaparlamentsvalet sårbarare än andra val, och därmed ett attraktivt mål. Jämfört med nationella val är valdeltagandet i Europaparlamentsval generellt mycket lågt. Sett till samtliga medlemsländer var valdeltagandet 42,61 procent 2014. I Sverige var valdeltagandet 51 procent, men i några länder röstade färre än 20 procent av de röstberättigade (Tjeckien och Slovakien).¹⁰ När valdeltagandet är så lågt är det dels lättare för en yttre aktör att nå faktisk påverkan. Antalet väljare som måste mobiliseras för att påverka resultatet är förhållandevis litet. Det låga valdeltagandet kan också användas för att beskriva EU som odemokratiskt med liten förankring i folkviljan. Kunskapsnivån om vad Europaparlamentet faktiskt beslutar om är därtill mycket låg. Detta gör att det är lätt att medvetet sprida falsk information i syfte att förvränga politikens innehåll, då få har förkunskaper som krävs för att genomskåda desinformation.

Rysslands metoder för valpåverkan

Rysslands metoder för valpåverkan kan indelas i långsiktig, lågintensiv påverkan med syfte att förändra den politiska opinionen och mer drastiska åtgärder med syfte att störa en valrörelse. Till den första kategorin kan man räkna finansiering och infiltrering av politiska partier, desinformation och påverkan genom kontrollerade civilsamhällesorganisationer. Till den andra kategorin kan man räkna hackningar, cyber- och infrastrukturattacker, politisk annonsering i sociala medier och kampanjstöd. Även val som uppfattats förskonade från rysk påverkan som det svenska riksdagsvalet 2018 och det tyska parlamentsvalet 2017 har i stor utsträckning varit föremål för lågintensiv informationspåverkan, det som uteblivit är drastiska åtgärder under själva valrörelsen.

Desinformation

Det senaste decenniet har Ryssland byggt upp en omfattande apparat för att sprida information och desinformation

som gynnar landets utrikespolitiska mål. Statliga ryska medier som Sputnik och RT spelar en viktig roll, men fungerar i symbios med lokala medier i andra länder. I väst är det i regel alternativmedier på internet som återpublicerar ryska narrativ, då dessa ofta har en överlappande agenda med Kreml. Högerpopulistiska medier finner en meningsfrände i den ryska propagandaapparatens syn på invandring, mångkultur och värdefrågor, medan alternativmedier till vänster i första hand delar Rysslands syn på geopolitik. Ryska propagandakanaler tenderar också att plocka upp nyhetstips från sådana alternativmedier och rama in det så att det från ett utifrånperspektiv blir mycket svårt att avgöra källans trovärdighet.

Merparten av de alternativmedier som sprider och förstärker rysk desinformation gör det sannolikt för att de sympatiserar med världsbilden som förmedlas, snarare än för att de på något vis är styrda eller finansierade av Kreml. Runt om i Europa finns dock exempel på hur ryska pengar gått till alternativa mediekkanaler, hur personer med kopplingar till ryska statliga intressen medverkar som skribenter etcetera. Alternativmediers räckvidd är oftast mycket avgränsade till det land eller språkområde de är verksamma inom. Flera detaljstudier av hur ryska narrativ sprids i sociala medier visar hur grupper som annars står långt ifrån varandra politiskt sprider Rysslands budskap och hur detta förenar vänstergrupper, konspirationsteoretiker, libertarianer och – inte minst – högerpopulister och -extremister.¹¹

Ett mål är att tvätta information genom att låta den passera så många instanser att den till sist är omöjlig att härleda till originalkällorna. Propagandan förvandlas med tiden till vedertagen sanning, och kan således få utrymme även i stora etablerade europeiska medier. Dimridåer, oklara källhänvisningar, ”experter” med vilseledande titlar, parallella publiceringar i flera olika kanaler bidrar till att ”tvätta” informationen.

¹⁰ Europaparlamentet, n/d.

¹¹ Se ex. Starbird, K., et al., 2018.

Personer som bjuds in till engelskspråkig rysk media i egenskap av experter representerar ofta organisationer som hör hemma långt ut på den politiska skalans extrempunkter. Från den svenska extremhögern har exempelvis Daniel Friberg bjudits till RT för att kommentera tysk politik i egenskap av "ordförande för en konservativ tankesmedja", och Nationaldemokraternas tidigare partiledare Marc Abramson dykt upp som "politisk kommentator". Från den svenska freds rörelsen har till exempel Agneta Norberg från Sveriges Fredsråd och Kvinnor för Fred, freds forskaren Jan Öberg och Marcello Ferrada de Noli från Svenska läkare för mänskliga rättigheter deltagit. I USA vänder man sig också tydligt till den anti-etablissemangsorienterade delen av den libertarianiska rörelsen, något som i Sverige har en motsvarighet i att Piratpartiets före partiledare Rick Falkvinge varit en flitig gäst i RT.

Politiker som bjuds in för att kommentera händelser i sina länder i nyhetssändningar eller dokumentärer kommer även de ofta från radikala partier. Såväl Alternativ för Sverige som Kommunistiska partiet har givits utrymme på det viset. Dessa röster ges en större plattform internationellt än de annars skulle ha tillgång till, samtidigt som deras värderingar sätter prägeln på rapporteringen. Även företrädare från den politiska mitten medverkar i ryska statliga medier, men det finns en tydlig överrepresentation av representanter för ytterkantspolitikerna som driver narrativ som överensstämmer med Kremls.

Rysslands propaganda sprids och förstärks i sociala medier av trollkonton (mänskligt styrda, falska identiteter), botnätverk (automatiserade konton) och sidor på till exempel Facebook som styrs från Ryssland men utger sig för att vara lokala. Betydande belopp läggs på marknadsföring av sådana sidor. Granskningar av Internet Research Academy, mer känt som trollfabriken i S:t Petersburg, visar i

detalj hur Ryssland agerar för att påverka politiska debatter i andra länder genom sociala medier.¹²

Oftast bygger rapporteringen om EU eller enskilda medlemsländer på faktiska nyhetshändelser, men dessa vinklas och förstärks för att passa in i de övergripande berättelser om EU som Ryssland vill förmedla (se nedan). Urvalet av nyheter är också kraftigt snedvridet, vilket gör att helhetsbilden som tecknas av EU knappast stämmer överens med verkligheten. Merparten av Rysslands propaganda kan alltså svårigen avfärdas som "falska nyheter". Denna skeva rapportering kryddas dock med direkta lögner, förfälskade dokument och spekulationer.

Nyheter kan också iscensättas för att skapa trovärdigare falska nyheter än vad återpublicering av halvsanna artiklar från lokala populisttidningar resulterar i. Ungdomar betalas för att ställa till med bråk när man filmar från förorter, demonstrationer organiseras genom kampanjer i sociala medier och bevakas sedan och så vidare.

Huvudsakliga ryska narrativ om EU

Ryska statsmediers rapportering om EU och enskilda medlemsländer anpassas utifrån de nationella kontexterna. Rapporteringen om de baltiska staterna och EU handlar till exempel ofta om hur EU-medlemskapet inneburit förlorad nationell identitet, påtvingad värdeliberalism och förlust av kompetent arbetskraft till följd av EU:s fria rörlighet. Rapporteringen om Sverige och EU fokuserar till stor del på hur Sverige genom ökad invandring gått från ett paradisländ till kaos. EU som sådant beskrivs som en sönderfallande politisk entitet med stort demokratiskt underskott, som en förlängd arm av USA:s utrikespolitik och som en arvtagare till Nazityskland. Politiker som företräder fördjupat europeiskt samarbete utsätts för omfattande smutskastningskampanjer. EU:s enhet mot

---

¹² Se ex. Mueller III, R. S., 2019.

rysk desinformation, East Stratcom Task Force, delar in den ryska rapporteringen om EU i följande huvudsakliga narrativ:¹³

Eliten mot folket

Detta narrativ bygger på att såväl EU som enskilda medlemsländer styrs av eliter som saknar folkligt stöd och försöker driva igenom en agenda som ligger långt ifrån vad folk egentligen vill ha. Det kan ta sig uttryck i anklagelser om valfusk eller oproportionerlig rapportering från demonstrationer som bildsätts så att de framstår som större och viktigare än de egentligen är. Rapporteringen gränsar ofta till konspirationsteorier och söker syndabockar i form av storkapitalet, George Soros, judarna, USA, CIA eller MI6 som utmålas som dolda makthavare som styr Europa bakom kulisserna. Partier och gräsrotsrörelser som uppfattas dela delar av Kremls värderingar och själva gör anspråk på att företräda folket lyfts fram som sanningssägare och företrädare för en sannare demokrati. Genom att utmåla Europaparlamentet som odemokratiskt, elitistiskt och med liten verklighetsförankring söker man minska valdeltagandet för att på så vis ytterligare förstärka narrativet.

Hotade värderingar

Europa beskrivs ofta som en förfallen kontinent, där traditionella värderingar fått ge vika för dekadens, homosexualitet, feminism, mångkultur och politisk korrekthet. Sverige används som ett avskräckande exempel på vad som kan hända när den europeiska värdeoliberalismen tillåts gå för långt. Underförstått bör alla som inte skriver under på den skenande dekadensen och önskar sig en återgång till traditionella könsroller, kärnfamiljer och nationalism vända sina blickar österut och inspireras av Putins Ryssland.

Hotad självständighet/nationell identitet

Genom att ansluta sig till EU, menar ryska propagandakanaler, har medlemsländerna givit upp delar av sin självständighet. Allt för mycket makt har förflyttats till Bryssel,

och som om inte det vore nog styrs Bryssel i hemlighet från Washington. Underförstått: om länderna inom EU hade större självbestämmande skulle de agera annorlunda i fråga om till exempel sanktioner mot Ryssland.

EU:s nära förestående kollaps

EU beskrivs som ett skört samarbete som håller på att slitas sönder inifrån. Länder som vill lämna unionen (Brexit), som riskerar upphöra att existera i sina nuvarande former på grund av separatiströrelser (Katalonien, Skottland med flera), ökad polarisering i visionerna om vad EU ska vara och göra, problem med invandring, jihadism och terrorism lyfts fram som avgörande faktorer. Den mest avgörande orsaken till att EU skulle falla isär är folkets missnöje, manifesterat genom Brexit, Frankrikes gula västar och växande stöd för populistpartier.

Hackning

En av de mest drastiska åtgärderna i Rysslands verktygslåda för valpåverkan är hackning och cyberattacker mot politiska aktörer som de vill missgynna. Två välkända exempel är hur Hillary Clintons kampanj i USA och Emmanuel Macrons kampanj i Frankrike utsattes för dataintrång och fick korrespondens och dokument stulna. Informationen kan sedan publiceras direkt av olika hackergrupper eller av mellanhänder som Wikileaks och blir sedan navet i omfattande propagandakampanjer.

Vilka aktörer som utsätts för dataintrång motiveras politiskt – attacken sätts in där skadan kan förväntas bli störst. Länder som Tyskland och Frankrike som dels har mycket stort inflytande i Europaparlamentet, dels har stora väljargrupper som är mottagliga för Kremls budskap, kan antas löpa stor risk för den här typen av drastiska åtgärder, liksom mindre länder som Kreml uppfattar ingår i Rysslands intressesfär. Samtidigt finns sannolikt även här aspekten att det är tillfallets omständigheter som avgör. En aktör som har svag IT-säkerhet kan utsättas för en attack, av den enkla anledningen att det är genomförbart.

¹³ EUvsDisinfo, 2019.

Det är dock inte bara partier och enskilda politiker som riskerar bli föremål för dataintrång och cyberattacker. Angrepp har bland annat riktats mot infrastruktur, medier och organisationer som granskar rysk påverkan.

I Mueller-rapporten identifieras två enheter av Rysslands militära underrättelsetjänst, enheterna 74455 och 26165 – mer kända som Fancy Bear – som ansvariga för cyberattacker med syfte att påverka val utomlands.¹⁴ Enheterna ”riktar sig mot militära, politiska, statliga, och icke-statliga organisationer utanför Ryssland”, och pekas i rapporten ut som ansvariga för en lång rad av hackningar och andra cyberangrepp mot Hillary Clintons kampanj.¹⁵

Dessa GRU-enheter har också varit aktiva i Europa. Sedan 2014 har de försökt angripa det tyska parlamentet, franska TV5, den holländska myndighet som utredde MH17 och flera holländska ministerier, Emmanuel Macrons kampanj i Frankrike 2016, Angela Merkels kampanj i Tyskland 2017, svenska Riksidrottsförbundet och flera andra organisationer och myndigheter.

2016 utsattes nio av de största svenska medierna för överlastningsattacker som gjorde att deras hemsidor låg nere. Attackerna kunde spåras till ryska IP-adresser, och läckta amerikanska dokument har därefter pekats ut som ansvarigt för attackerna.¹⁶

Inför vårens val till Europaparlamentet har Microsoft varnat för den här typen av attacker, och konstaterat att de identifierat fler än hundra försök att hacka tankesmedjor, frivilligorganisationer och valövervakarorganisationer. Fancy Bear pekas specifikt ut som ansvariga för angreppen. German Marshall Fund och German Council on Foreign Relations nämns bland organisationerna som attackerats.¹⁷ Tidigare har bland annat

faktaorganisationsorganisationen Bellingcat och tyska partistiftelser som arbetar med demokratistöd drabbats av Fancy Bear¹⁸.

En annan organisation som drabbats hårt av hackerattacker är den brittiska tankesmedjan Institute for Statecraft som driver projektet Integrity Initiative, ett expertnätverk som kartlägger auktoritära aktörers informationspåverkan. Integrity Initiative utsattes för ett större dataintrång under 2018 och har fått se tusentals interna dokument publicerade av en hackergrupp. Dokumenten används för att utmåla projektet som en inofficiell, antirysk underrättelsetjänst om ger sig på politiskt oliktankande och fungerar i ryska medier som ett argument för att Storbritannien är lika dåligt som Ryssland, om inte värre. Brittisk underrättelsetjänst bedömer att det sannolikt är ryska aktörer som ligger bakom datastölden.¹⁹

Samarbetsavtal, finansiering och nätverksbyggande

Kreml arbetar aktivt med att bygga upp officiella kontakter med europeiska partier, skapa nätverk och stödja partier genom kampanjfinansiering. Det finns också exempel på hur Ryssland infiltrerat partier för att styra deras politiska inriktning. Dessa åtgärder genomförs både öppet och slutet.

I sin mest transparenta form sker detta genom upprättande av officiella samarbetsavtal. Österrikiska FPÖ och italienska Lega har undertecknat närmast identiska samarbetsavtal med Putins parti Enade Ryssland. Avtalen säger bland annat att parterna förbinder sig att verka för ökat handelssamarbete mellan länderna och utbyta information om bilaterala och internationella förbindelser. Vidare förbinder sig parterna att upprätta samarbeten på regional nivå, mellan ungdomar, kvinnor och sociala organisationer för att ”stärka vänskapen och utbildningen av de unga

¹⁴ Paulsen, K., 2018.

¹⁵ Mueller III, R. S., 2019.

¹⁶ Collier, K., och Leopold, J., 2018.

¹⁷ Burt, T., 2019

¹⁸ Auchard, E., 2017

¹⁹ Fisher, L., 2018

generationerna i en anda av patriotism”.²⁰ I Tyskland har Alternativ för Tysklands ungdomsförbund diskuterat officiella samarbeten med Unga gardet, Enade Rysslands ungdomsorganisation.²¹

Officiella samarbetsavtal innebär att Enade Ryssland ges stora möjligheter att påverka politiken i nationalist-populistiska partier som Lega och FPÖ. I andra fall finns misstankar om eller konkreta bevis på att ryska intressen finansierat partier eller deras kampanjer. Finansiering innebär inte nödvändigtvis styrning av politiken. Det mest välkända fallet är franska Nationell samling som 2014 fick nio miljoner euro i lån från en Moskva-baserad bank. 2016 bad partiet om ytterligare 27 miljoner euro inför valkampanjerna 2017, efter att ha nekats lån från franska banker.²² Den ryska banken hade dock förklarats insolvent av ryska myndigheter samma år, och det ursprungliga lånet togs över av ett privat företag som handlar med militär flyg-utrustning – bland annat med den syriska Assad-regimen – och anses ha kopplingar till Rysslands militära underhållstjänst. Idag är det oklart till vem partiet egentligen står i skuld.²³

I andra fall är finansieringen mer diskret och svårare att spåra. Mark Galeotti, professor vid University College London, har konstaterat att Ryssland betraktade finansieringen av Nationell Samling som misslyckad och nu sannolikt föredrar mindre, ospårbara summor.²⁴

Av EU:s 28 medlemsländer har 13 förbud mot utländsk finansiering av partier och elva har regleringar av restriktioner av utländska donationer. I fyra länder – Belgien, Danmark, Italien och Nederländerna – finns inga begränsningar av utländsk partifinansiering. Finansiering genom mindre transaktioner eller indirekt genom

bulvaner, annonsering eller digitala betalningslösningar kan vara svåra att komma åt även i länder med hårda regler för partifinansiering. Exempelvis Italien framstår som extra sårbart för den här sortens påverkan genom sin brist på lagstiftning.

2018 ingick italienska Lega en besynnerlig uppgörelse med ett ryskt oljebolag, som gör att de i praktiken får 3 miljoner euro för att finansiera sin kampanj inför valet till Europaparlamentet. I förhandlingarna företrädde Lega av Matteo Salvinis rådgivare Gianluca Savoini, en välkänd person i Italiens pro-ryska miljöer. Mycket talar för att pengarna kommer från Konstantin Malofeev, en oligark nära Putin som uppgett att han drömmer om ett återupprättat Tsar-Ryssland under Putins styre och pekats ut som ansvarig för finansiering av såväl ultra-konservativa internationella nätverk som ”rebeller” i östra Ukraina. I samband med att överenskommelsen ingicks i Moskva sade Savoini att ”det nya Europa måste vara nära Ryssland. Vi kan inte vara beroende av beslut som fattas av de upplysta i Bryssel eller i USA. Vi vill förändra Europa tillsammans med vårade allierade som Heinz-Christian Strache i Österrike, Alternativ för Tyskland, fru Le Pen i Frankrike, Orban i Ungern och Sverigedemokraterna”.²⁵

Det är sannolikt att det är till just sådana samarbeten de ryska oljepengarna används. Inför vårens val har Matteo Salvini lanserat ett nytt försök att ena Europas nationalist-populister i en ny supergrupp, European Alliance of Peoples and Nations. När samarbetet presenterades i Milano i början av april var uppslutningen dock långt ifrån den breda samling av europeiska partier som Salvini antytt på förhand. På presskonferensen hade Lega sällskap av Alternativ för Tyskland, Sannfinländarna och Dansk Folkeparti. Franska Nationell samling, österrikiska FPÖ och belgiska Vlaams Belang var inte närvarande i Milano, men har bekräftat att de ämnar ingå i samarbetet.²⁶ Ytterligare

20 Shekhovtsov, A., 2018.

21 Amann, M., och Lokshin, P., 2016.

22 Oliveira, I., 2016.

23 Sonne, P., 2018.

24 *Ibid.*

25 Tizian, G., och Vergine, S., 2019.

26 Deutsche Welle, 2019; De Standaard, 2019.

några partier som idag inte är representerade i Europaparlamentet har sagt att de kommer att ansluta sig till Salvinis allians om de blir valda, bland andra Estlands konservativa folkparti.²⁷

Idag är Europaparlamentets nationalist-populistiska partier uppdelade i tre olika partigrupper. Lega, Nationell samling och FPÖ ingår i Nationernas och friheternas Europa. Dansk Folkeparti ingår i Europeiska konservativa och reformister, tillsammans med bland annat Sverigedemokraterna och polska Lag och Rättvisa. Alternativ för Tyskland ingår i gruppen Frihet och direktdemokrati i Europa.

Förutsättningarna för att Salvini ska lyckas med sin ambition att ena nationalist-populistiska partier från dessa tre grupper är låg. Sverigedemokraterna har till exempel sagt att det går en röd linje vid att samarbeta med pro-ryska partier i Europaparlamentet²⁸ och att de inte har några ambitioner att lämna sin nuvarande grupp. Polska lag och rättvisa har visserligen träffat Salvini och haft vänskapliga samtal, men tycks inte vilja ingå i ett sådant samarbete. Ungerska Fidesz hör alltså hemma i den stora, konservativa partigruppen EPP men tycks ha ambitionen att verka för samarbete mellan EPP och Salvinis grupp. I början av maj besökte Salvini Budapest för att diskutera framtida samarbeten med Victor Orban.²⁹

Även om enandet skulle lyckas är det inte säkert att det skulle innebära ökat ryskt inflytande över Europapolitiken. Långt ifrån alla Salvinis allierade delar hans syn på Ryssland. Nationalistpartier från länder som Estland, Polen – och Sverige – har en helt annan syn på Ryssland än sina kollegor från Frankrike, Tyskland och Italien. Även med ett enat nationalist-populistiskt block i parlamentet skulle de socialdemokratiska, konservativa och liberala partigrupperna utgöra en majoritet, men det är inte alltid

självklart att dessa står enade mot påverkansförsök. Ökad dragningskraft från extremgrupperna – i kombination med ideologisk och geografisk splittring inom de största grupperna – öppnar upp för politiskt inflytande som går bortom populisternas mandat i parlamentet. Strategierna är långsiktiga, och en enad europeisk nationalist-populistisk rörelse skulle förändra politikens spelplan inför Europaparlamentsvalet 2024.

Uppvaktning och infiltration

Ytterligare ett sätt för Ryssland att påverka partipolitiken inre liv i andra länder är att uppvakta enskilda individer eller infiltrera partier genom personer som i hemlighet tjänar ryska intressen. Uppvaktning kan ske transparent på högsta nivå, som rekryteringen av den tidigare tyske förbundskanslern Gerhard Schröder till olika styrelsepositioner i ryska oljebolag eller genom andra välbetalda uppdrag för ryska bolag. Greg Baker, ledamot av det brittiska överhuset, ska till exempel ha fått mellan tre och fyra miljoner pund i bonus av ett ryskt bolag efter att ha bidragit till förhandlingar som gjorde att USA lättade på sanktioner för den ryske oligarken Oleg Deripaska.³⁰

Uppvaktning kan också ske mer subtilt och på lägre nivåer i hopp om att kunna knyta till sig personer som kan tjäna som trojanska hästar eller femte kolonner. Inbjudningar att delta på konferenser, som valövervakare eller andra typer av resor är vanliga sätt att sondera terrängen och bygga upp nätverk av politiker som uppfattas vara vänligt inställda till Kreml. Sådana inbjudningar skickas regelbundet till europeiska politiker både på nationell och europeisk nivå, i de flesta länder företrädesvis till partier på ytterkanterna.

Ett exempel på hur detta kan gå till är hur hundratals politiker bjöds till Ryssland av den ryska duman för att agera valövervakare i presidentvalet 2018. Sådana resor är rena propagandauppdrag med syfte att skapa en motbild

27 Eesti Rahvusringhääling, 2019.

28 Eriksson, G., 2019.

29 Le Monde, 2019.

30 Farchy, J., 2019.

till seriösa valövervakarorganisationers kritik och har mycket litet gemensamt med faktisk valövervakning. Bland de som tackade ja och deltog återfinns företrädare för partier som Alternativ för Tyskland, Nationell samling och Lega, men också från en rad vänsterpartier. Gemensamt för merparten av politikerna som deltog på resan är att de tidigare motsatt sig sanktioner mot Ryssland, medverkat i ryska propagandakanaler eller deltagit i tidigare liknande resor. Sex av "valövervakarna" var Europaparlamentariker.³¹

Inbjudan till valövervakningen 2018 kom direkt från duman, men ofta kommer sådana inviter från organisationer som på ytan ser ut att vara legitima civilsamhällesorganisationer eller europeiska tankesmedjor. I Sverige har inbjudningar till liknande uppdrag skickats till företrädare för Sverigedemokraterna.³²

Ren infiltration är svårare att upptäcka, men ett antal fall har uppdagats och exponerats. Några exempel från Bryssel: I Ungern har Europaparlamentarikern Bela Kovacs (partilös, tidigare högerextrema Jobbik) ställts inför rätta misstänkt för att spionera för Ryssland. Kovacs ska bland annat ha rapporterat om energiförhandlingar, EU:s relation till Belarus och den europeiska banksektorn.³³ Kevin Ellul-Bonici, en tidigare medarbetare i partigruppen Frihet och direktdemokrati i Europa som leds av Nigel Farage, hade en nära relation till ryska ambassaden i Bryssel. 2014 deltog han i en fräck propagandakupp i parlamentet, när han tillsammans med bland annat en rysk medborgare delade ut hundratals böcker i parlamentarikernas postfack. Boken som delades ut var *Red Dahlia*, en starkt kritisk biografi om Litauens president Dalia Grybauskaitė, och kom som ett direkt svar på att Grybauskaitė kallat Ryssland för en terroriststat. Ellul-Bonici hustru Sharon har kandiderat till Europaparlamentet för

Maltas arbetarparti, och senare varit generalsekreterare för Le Pens europeiska organisation.³⁴ Den franske europaparlamentarikern Aymeric Chauprade (partilös, tidigare Nationell samling) har anlitat Yelizaveta Peskova, dotter till Putins presstalesman Dmitry Peskov, som praktikant på sitt Brysselkontor – något som flera andra parlamentariker menat är direkt olämpligt.³⁵

På nationell nivå är exemplen fler. I Tyskland har Marcus Frohnmaier, parlamentariker för AfD, länge varit en av starkaste rösterna för en vänskapligare relation med Ryssland. I april 2019 rapporterade BBC om ryska dokument som slog fast att Frohnmeiers kampanj skulle stödjas, med det önskade resultatet att Ryssland sedan skulle ha "full kontroll" över en tysk parlamentariker.³⁶

Frontorganisationer

Ett viktigt inslag i Rysslands informationspåverkan är organisationer som verkar i civilsamhället. Sådana organisationer kan ha olika starka band till det officiella Ryssland – en del av dem styrs direkt från Kreml och är transparenta med det; andra styrs direkt från Kreml men är inte transparenta; en del har starka band till Kreml på personnivå och kanske till och med får viss finansiering därifrån men verkar självständigt; andra har samröre med men inte nödvändigtvis stöd från Kreml.

Var gränserna går mellan dessa kategorier är ofta mycket svårt att avgöra, liksom det kan vara svårt att skilja mellan den sistnämnda kategorin och organisationer som helt oberoende av Kreml agerar på ett sätt som gynnar Rysslands mål.

De ryska frontorganisationerna kan räknas i hundratal, och verkar mot vitt skilda målgrupper och på olika arenor. Några av de mest transparenta organisationerna vänder sig till politiker på högsta nivå, rysktalande journalister i

31 Shekhovtsov, A., 2018.

32 Se till exempel Sundbom, H., 2019.

33 Binding, L., 2018.

34 Kirchgaessner, S., 2018.

35 TT, 2019.

36 Gatehouse, G., 2019.

utlandet, akademiker och rysktalande minoriteter i andra länder. Samarbete sker ofta med ryska ambassader, regeringen, seniora ledamöter av Duman och säkerhetstjänsterna. Russkiy Mir, Rossutrudnichestvo, Gorkachakov Fund, Russian Institute for Strategic Studies och Russian International Affairs Council är några av de viktigaste och mest inflytelserika.

Mer subtila organisationer med mindre transparenta band till Moskva vänder sig till politiskt avgränsade målgrupper i väst som delvis har en överlappande värdegrund med regimen i Kreml. Särskilda organisationer uppvaktar till exempel högerpopulister, vänstergrupper, ortodoxa, ultrakonservativa och fredsrörelsen.

Ultrakonservativa organisationer som World Congress of Families har spelat extra stor roll den senaste tiden, då de fungerar som mötesplats för radikala rörelser från framför allt USA, Ryssland, östra och södra Europa. I Italien har sådana organisationer varit en viktig kontaktyta mellan Ryssland och extremhögern, och det finns också indikationer på att ryska pengar kanaliserats via fundamentalistiska, kristna organisationer vidare till politiker. I Spanien spelar organisationen CitizenGo en liknande roll och kanaliserar såväl ryska som amerikanska ultrakonservativa röster till den lokala debatten. Denna har tagit tydlig ställning för det högerpopulistiska partiet Vox inför det spanska parlamentsvalet och Europaparlamentsvalet 2019.³⁷

Ryssland arbetar också med infiltration av grupper som kan tänkas agera i linje med Kremls politiska ambitioner. På de gula västarnas demonstrationer i Frankrike har det till exempel ofta dykt upp personer som är djupt involverade i Rysslands propagandaapparat. I USA har miljögrupper som motsätter sig frackning har fått stöd av Ryssland då denna teknik potentiellt utgör ett hot mot Rysslands energiexport.³⁸

37 Provost, C., och Ramsay, A., 2019.

38 Mooney, K., 2018.

Organisationer som Rysslands helt eller delvis styr spelar en viktig roll för att knyta kontakt med inflytelserika personer som kan användas som bärare av ryska narrativ och för att fostra experter som kan föra Rysslands talan indirekt i media och på internationella arenor som OSSE och Europarådet. En del av dem ordnar seminarier och konferenser i Bryssel, riktade mot ledamöter och tjänstemän i Europaparlamentet.

Ytterligare en kategori är specialiserade på valövervakning, och står ofta som inbjudare när pro-ryska Europaparlamentariker tackar ja till att delta i politiskt motiverade valövervakningsuppdrag i länder som uppfattas tillhöra Rysslands intressesfär. Sådana organisationer kan också arrangera valövervakning i EU-länder, med syfte att undergräva förtroendet för den västerländska demokratin. När Skottland folkomröstade om självständighet 2014 var de internationella valövervakarna till exempel överens om att valet på det hela gick rätt till, medan "valövervakare" från en rysk organisation rapporterade om kaos, oordning och internationella standarder som inte följdes. Dessa uttalanden fick mycket stor spridning i sociala medier, inte minst av ryska botar.³⁹

Inga av de ryska eller till Ryssland närstående organisationer som brukar ägna sig åt politiskt motiverad valövervakning har meddelat att de kommer att granska vårens val till Europaparlamentet. Det har däremot den rumänska organisationen European Council on International Relations⁴⁰ (icke att förväxla med den väl ansedda tankesmedjan European Council on Foreign Relations), som har en historia av att skriva uppskattande rapporter om val i länder som Kambodja och ge utmärkelser till tveklaktiga ledare i Centralasien och Afrika.⁴¹ En kritisk rapport från en sådan organisation kan mycket väl komma att användas i propagandasyfte från auktoritära stater.

39 Se ex. Sundbom, H., 2019.

40 European Council on International Relations, 2019.

41 Morgenbesser, L., 2018.

Slutsatser

Rysk påverkan ska varken överdrivas eller förringas. Att partier och politiker som delvis delar agenda med Kreml har vind i seglen beror inte i första hand på att de konspirerar med eller får stöd från ryska aktörer, utan på ett brett folkligt missnöje. EU:s och de enskilda medlemsländernas faktiska och upplevda problem uppfinns inte av Kreml, lika lite som antietablissemangspolitiker såväl till höger som vänster vinner gehör på grund av stöd från Ryssland. Det effektivaste sättet att vaccinera ett land mot utländsk påverkan är sannolikt att med kraft åtgärda de problem som driver väljare till populistpartier.

I USA visar Mueller-utredningen hur ryska aktörer hade en tydlig ambition att påverka politiken och att en del av deras åtgärder var direkt olagliga. Det är slående hur liten Rysslands påverkan var i sammanhanget – men val avgörs ofta på marginalerna.

Huvudet måste hållas kallt, samtidigt som Rysslands aktiviteter i Väst måste granskas och exponeras. Huruvida Rysslands informationspåverkan är effektiv är omöjligt att bedöma. Att det finns en *intention* att påverka står dock bortom allt tvivel, och är skäl nog för att syna Rysslands agerande i sömmarna.

Runt om i Europa, såväl på nationell nivå som i Bryssel, har de senaste årens åtgärder vidtagits för att öka beredskapen mot utländsk påverkan. Nya regelverk, samordnande myndigheter, samarbeten med (och krav på) sociala medie-företag och faktagranskningsorganisationer är exempel på vanliga motåtgärder. Detta är en nödvändig utveckling, men viktigt är också att EU:s motåtgärder bygger på frihet och öppenhet. Propaganda kan varken mötas med motpropaganda eller långtgående förbud, utan att göra våld på de grundprinciper som den västerländska, liberala demokratin vilar på.

Referensförteckning

Amann, M., och Lokshin, P., 2016, "Moscow's Fifth Column - German Populists Forge Ties with Russia", *Der Spiegel*, 27 april.

Auchard, E., 2017, "Cyber spies target German party think-tanks ahead of election", *Reuters*, 25 april.

Binding, L., 2018, "Hungarian MEP Bela Kovacs on trial for spying on EU for Russia", *Sky News*, 10 juli.

Burt, T., 2019, "New steps to protect Europe from continued cyber threats", *Microsoft*, 20 februari.

Collier, K., och Leopold, J., 2018, "Russian Hackers Targeted Swedish News Sites In 2016, State Department Cable Says", *BuzzFeed*, 10 augusti.

Delcker, J., 2019, "Ex-NATO chief: Russia to launch 'major' effort to meddle in European election", *Politico EU*, 15 februari.

Deutsche Welle, 2019, "Germany's AfD joins Italy's League in new populist coalition", 8 april.

De Standaard, 2019, "Lega en AfD starten nieuwe eurosceptische fractie, ook Vlaams Belang doet mee", 8 april 2019.

Eesti Rahvusringhääling, 2019, "EKRE poised to join proposed right-wing European parliamentary group", 11 april.

Eriksson, G., 2019, "SD: Vi drar en röd linje mot Rysslandssamarbete", *Svenska Dagbladet*, 2 april.

Estonian Foreign Intelligence Service, 2019, "International Security and Estonia 2019".

Expressen, 2019, "Rysk desinformation hotar kommande EU-valet", 20 april.

EUObserver, 2019, "Tusk warns on foreign meddling in EU election", 5 mars.

Europaparlamentet, n/d, "Resultat för EU-valet 2014",

European Council on International Relations, 2019, "European Council on International Relations to monitor 2019 European elections", 1 maj.

EUvsdisinfo, 2019, "5 Common Pro-Kremlin Disinformation Narratives", 2 april.

Farchy, J., 2019, "British Lord Barker Got \$4 Million Bonus on Deripaska Sanctions Deal", *Bloomberg*, 2 maj.

Fisher, L., 2018, "Russia linked to backing of anti-propaganda initiative", *The Times*, 11 december.

Gatehouse, G., 2019, "German far-right MP 'could be absolutely controlled by Russia'", *BBC*, 5 april.

Kirchgaessner, S., 2018, "The Farage staffer, the Russian embassy and a smear campaign against a Kremlin critic", *The Guardian*, 18 december.

Kofman, M., 2019, "Drivers of Russian Grand Strategy", briefing nr. 6, Frivärld.

Le Monde, 2019, "Orban prône une alliance entre les conservateurs européens et l'extrême droite de Salvini", 2 maj.

Liik, K., 2019, "Europe, Russia, and the laws of nature: Importance of the EP election", European Council on Foreign Relations, 11 mars.

Marlow, L., 2019, "Marine Le Pen: 'The EU is dead. Long live Europe'", *Irish Times*, 23 februari.

Mooney, K., 2018, "Russian-funded environmental group gave millions to anti-fracking groups", *Washington Examiner*, 14 juni.

Morgenbesser, L., 2018, "Fake Monitors Endorse Cambodia's Sham Election", *Foreign Policy*, 30 juli.

Mueller III, R. S., 2019, "Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election".

Paulsen, K., 2018, "Mueller Finally Solves Mysteries About Russia's 'Fancy Bear' Hackers", *Daily Beast*, 20 juli.

Provost, C., och Ramsay, A., 2019, "Revealed: Trump-linked US Christian 'fundamentalists' pour millions of 'dark money' into Europe, boosting the far right", *Open Democracy*, 27 mars.

Sergeyev, P., 2018, "Telegram-каналы: у мундепов-«яблочников» начался учебный год на семинарах у западных спецслужб", *Moskovskaya Gazeta*, 12 maj.

Shekhovtsov, A., 2018, "Austrian and Italian far-right parties signed coordination and cooperation agreements with Putin's 'United Russia'", *Tango-Noir.com*, 4 juni.

Shekhovtsov, A., 2018, "Politically Biased Foreign Electoral Observation at the Russian 2018 Presidential Election", *European Platform for Democratic Elections*.

Sonne, P., 2018, "A Russian bank gave Marine Le Pen's party a loan. Then weird things began happening", *Washington Post*, 27 december.

Starbird, K., Arif, A., Wilson, T., van Koeveing, K., Yefimova, K., och Scarnecchia, D., 2018, "Ecosystem or Echo-System? Exploring Content Sharing across Alternative Media Domains", *Association for the Advancement of Artificial Intelligence*.

Sundbom, H., 2019, "Mörk makt – hur auktoritära stater manipulerar internationella organisationer för att förstöra deras trovärdighet" i Olsson, S., "För säkerhets skull", Timbro förlag.

Säkerhetspolisen, 2019, "Årsbok för 2018".

Tizian, G., och Vergine, S., 2019, "3 million for Salvini", *L'Espresso*, 28 februari.

TT, 2019, "Dotter till Putinmedarbetare gör EU-praktik", 25 februari.